

Gilles Deleuze, Michel Foucault

*Wprowadzenie ogólne*¹

Myślicielei „przeklętych” rozpoznaje się po trzech cechach: gwałtownie przerwany dzieło, krewnych oszustach, którzy mają wpływ na publikację pism pośmiertnych, książce-tajemnicy, czymś jak „księga”, której sekrety odgadywać można bez końca.

Dzieło Nietzschego przerwane zostało gwałtownie szaleństwem na początku roku 1889. Jego siostra Elżbieta uczyniła siebie autorytarną strażniczką jego dzieła i pamięci. Opublikowała pewną liczbę notatek pośmiertnych. Krytycy zarzucają jej może nie tyle zafalszowania (jawne zafalszowania dotyczą jedynie listów), ile zniekształcenia: poręczała obraz Nietzschego jako antysemitę i prekursora nazizmu – *par excellence* anty-Nietzschego.

*

Z punktu widzenia edycji zasadniczy problem dotyczy *Nachlass*, utożsamianych długo z projektem książki, która miałaby nosić tytuł *Wola mocy*. Dopóki najpoważniejsi badacze nie mieli dostępu do całości rękopisów Nietzschego, dopóty wiadomo było jedynie w sposób niejasny, że *Wola mocy* jako taka nie istniała, że nie była książką Nietzschego, lecz wynikiem arbitralnego pocięcia jego prac pośmiertnych, przy jednoczesnym pomieszaniu notatek z różnych okresów i o różnym pochodzeniu. Z około czterystu „notatek” i czteroczęściowego planu pierwsi wydawcy złożyli fikcyjny wolumin.

Należy przypomnieć, że w tym samym czasie Nietzsche naszkicował kilka różnych planów, że zmieniał projekty swej potężnej książki, że być może z nich zrezygnował, postanawiając opublikować dzieła z roku 1888, a w każdym razie, że miał zamiar kontynuacji dzieła zgodnie z „technikami”, których nie można odtworzyć i ustalić bez popadnięcia w absurd. Czytelnicy Nietzschego wiedzą, jak niezwykle było

¹ Gilles Deleuze, Michel Foucault, *Introduction générale* do: *Œuvres philosophiques complètes* de F. Nietzsche, t. V: *Le Gai Savoir. Fragments posthumes (1881-1882)*, Paris Gallimard, 1967, s. I-IV; przedruk w: M. Foucault, *Dits et écrits*, t. I, Gallimard, Paris 1995 (przyp. tłum.).

jego nowatorstwo, nie tylko zresztą w dziedzinie techniki wyrazu filozoficznego: tekst z rozmysłem fragmentaryczny (którego nie należy mylić z maksymą), długi aforyzm, święta księga, bardzo szczególna kompozycja *Antychrysta* lub *Ecce homo*. W dziele Nietzschego stale obecne są teatr, opera buffo, muzyka, poemat, parodia. Nikt nie może przewidzieć formy ani treści, jakie miałyby mieć ta wielka książka (ani innych form, jakie Nietzsche by wynalazł, gdyby zrezygnował ze swego projektu). Czytelnik może co najwyżej puścić wodze wyobraźni; należy tylko dać mu ku temu środki.

*

Całość rękopisów stanowi przynajmniej trzecią część dzieła opublikowanego przez samego Nietzschego. Pisma pośmiertne już wydane są znacznie mniej liczne niż te, które oczekują jeszcze na publikację.

Niektórzy wydawcy twierdzili, że znajomość tych fragmentów pośmiertnych nie wniesie niczego nowego. W rzeczywistości jednak, kiedy taki myśliciel, jak Nietzsche, taki pisarz, jak Nietzsche, przedstawia kilka wersji tej samej idei, rozumie się samo przez się, że idea ta przestaje być tym samym. Co więcej, poczynione przez Nietzschego w tych zeszytach zapiski mogły służyć nie tylko jako dopowiedzenia, przeróbki, ale też jako partie przyszłych książek. Absurdalne byłoby przekonanie, że wykorzystałby je wszystkie, jeszcze bardziej absurdalne, że nie wydane notatki nie obejmują niczego innego niż te, które zostały opublikowane. Przytoczmy jedynie dwa przykłady. W zeszycie z roku 1875 Nietzsche analizuje i poddaje szczegółowej krytyce książkę Dühringa, *Der Werth des Lebens*. Jakże można twierdzić, że pełna publikacja tego zeszytu nic nam nie powie o budowaniu i o znaczeniu Nietzscheańskiego pojęcia wartości? Cały zeszyt z roku 1881 dotyczy *Wiecznego Powrotu*; gdyby sądzić po *Ecce homo*, to wydaje się, że Nietzsche w całości poprawił go przed chorobą. I znów, jak można zaprzeczyć temu, że wydanie pełne jest rzeczą nieodzowną?

Nowy fakt to możliwość swobodnego dostępu do rękopisów, począwszy od ich przeniesienia z dawnego Archiwum Nietzschego do Archiwum Goethego i Schillera w Weimarze w Niemieckiej Republice Demokratycznej (1950). W trzech zasadniczych punktach nasza lektura Nietzschego zostaje głęboko zmodyfikowana. Można uchwycić zniekształcenia, jakie zawdzięczamy Elżbiecie Nietzsche i Peterowi Gastowi; można

usunąć błędy dotyczące dat, odczytania, niezliczone opuszczenia, jakie zawierały dotychczasowe wydania *Nachlass*. W końcu, i przede wszystkim, można poznać masę ineditów.

Colli i Montinari, wykonując ogromną pracę, która polega na przejrzaniu archiwów w Weimarze, wyznaczyli jedyną możliwą drogę publikacji naukowej: *wydać całość zeszytów w układzie chronologicznym*. Z pewnością zdarzało się, że Nietzsche otwierał stary zeszyt, by dorzucić notatkę, albo nie trzymał się układu czasowego. Niemniej jednak każdy zeszyt w całości może zostać opatrzony datą (zresztą dzięki jego osobistym wzmiankom i brudnopisom listów) i odpowiada określonemu okresowi aktywności twórczej Nietzschego. Otóż zeszyty te odnoszą się zwłaszcza do opublikowanych dzieł Nietzschego. Pokazują w istocie, jak Nietzsche podejmuje i zmienia wcześniejszą ideę, jak rezygnuje z niej w danym momencie, by podjąć ją później, jak przygotowuje lub szkicuje ideę przyszłą, w jakim momencie tworzy się takie czy inne Nietzscheańskie pojęcie. Należało więc wydać całość zeszytów w układzie chronologicznym i *zgodnie z okresami odpowiadającymi opublikowanym książkom Nietzschego*. Jedynie w ten sposób masa ineditów może ukazać swe wielorakie sensy.

Obecne wydanie ustalone zostało na podstawie tekstów rękopisów, które odczytali i przepisali Colli i Montinari. Opublikowane dzieła Nietzschego przełożone zostały na podstawie ostatniego wydania, jakie ukazało się za jego życia. Całość będzie zatem obejmować:

- pisma młodzieńcze;
- studia filologiczne i wykłady z lat 1869-1878;
- wszystkie dzieła opublikowane przez Nietzschego od *Narodzin tragedii* (1872) do *Wiedzy radosnej* (1882), uzupełnione fragmentami pochodzącymi z okresu redagowania poszczególnych prac;
- wszystkie dzieła opublikowane lub przygotowane do publikacji w latach 1882-1888 (*Tako rzecze Zaratustra*, *Poza dobrem i złem*, *Z genealogii moralności*, *Przypadek Wagnera*, *Zmierzch bożyszczy*, *Antychryst*, *Ecce homo*, *Nietzsche contra Wagner*, *Dytyramby dionizyjskie*) oraz nie wydane poezje z okresu 1882-1888;

- całość nie publikowanych notatek pisanych między zimą 1882 roku a szaleństwem².

Z wyjątkiem listów i dzieł muzycznych jest to więc wreszcie przekład dzieł wszystkich Nietzschego. Ukazuje się on we Francji w tym samym czasie, co ustalone na podstawie tych samych dokumentów wydanie krytyczne w języku niemieckim, i gdy pod kierunkiem Colliego i Montinariego rozpoczęty zostaje przekład włoski. Większość przekładów francuskich, nawet dzieł już znanych, jest nowa. Nie zapominamy, ile znaczyło na początku tego wieku przedsięwzięcie Charlesa Andlera i Henri Alberta, nie zapominamy też o walorze przekładów, które były już gotowe. W pewnych przypadkach, nielicznych, będą to wznowienia.

Życzylibyśmy sobie, by nowy dzień, jaki przyniosą inedita, był dniem powrotu do Nietzschego. Życzylibyśmy sobie, by notatki oraz rozliczne plany, jakie pozostawił, ukazały oczom czytelnika wszystkie te możliwości kombinacji, permutacji, które w materii Nietzschego obejmują teraz już na zawsze niedokończony rejestr „księgi przyszłej”.

Przełożył Bogdan Banasiak

² Wydanie francuskie różni się nieco układem od wydania niemieckiego, zob. Bibliografia (przyp. tłum.).